

A Történelemtanárok Egylete állásfoglalása a NAT-ról és a kerettantervről

Az Eszterházy Károly Egyetem Oktatás 2030 Tanulástudományi Kutatóközpontja nevében Csapodi Csaba, a Tudástartalom Kutatási és Fejlesztési Osztály osztályvezetője 2017. október 9-én felkérte a pedagógus szakmai szervezeteket, így a Történelemtanárok Egyletét is arra, hogy elemezzék a jelenlegi tartalmi szabályozókat 2017. október 31-ig.

Az alábbiakban közöljük a TTE válaszát.

I. Előzetes megjegyzések

1. Örömmel vesszük, hogy hosszú évek ellentétes gyakorlata után a szakmai szervezetektől *elemzés készítését kéri a jelenleg Magyarországon érvényes tantervi-tartalmi szabályozókról (Nemzeti alaptanterv, kerettantervek) a szervezet profiljához kapcsolódó témakörben.*
2. Kérjük, hogy legközelebb hosszabb időt és reális feltételeket biztosítsanak az igényes szakmai munkához.
3. Az elemzésre való felkérés természetesen nem azonos az egyeztetéssel, azt attól függetlenül kell lefolytatni a készülő új NAT-konceptióról, munkaanyagról/a munkacsoport által készített NAT-tervezetről.

II. Alaphelyzet

1. A Történelemtanárok Egylete megalakulása (1989) óta rendszeresen állást foglal az aktuális szakmai kérdésekről. Természetesen a NAT-ról és a kerettantervről eddig is megfogalmaztuk szakmai álláspontunkat. Észrevételeink jogosságát, fontosságát az is jelzi, hogy a jelenleg érvényben lévő (kiadása óta már módosított) NAT-ban és a Kerettantervben is viszontlátjuk az általunk korábban hiányolt tartalmak egy részét.
2. A NAT-ra épülő kerettanterv 2013-as bevezetése óta eltelt időszak legmarkánsabb tapasztalata, hogy komolyan véve a NAT és a kerettanterv által célzott, a tanulói tevékenységekre épülő és forrásközpontú történelemtanítást, s mindezzel a kompetenciákat fejlesztő módszereket, elvégezhetetlen a kerettantervi tematika a változatlan órakeretekben.
3. Olyan NAT szükséges, amely lehetővé teszi, hogy – történelemből is – érdemben különböző mintatantervként szabályozó kerettantervek¹ épülhessenek rá. Természetesen lehetővé kell tenni bármely iskolafenntartó számára kerettanterv akkreditációját is.
4. A kerettantervek ismeretanyaga az élményszerű történelemtanítás, a kompetenciafejlesztés és a forrásközpontú történelemtanítás érdekében legfőbb a fele legyen a jelenleginek.

¹ Azt tartjuk optimálisnak, ha a kerettantervek mintául, irányadóként szolgálnak a helyi tantervek készítéséhez. A kerettanterv kifejezést ebben az értelemben használjuk.

III. Megjegyzéseink a NAT-ról

1. Az eddigiekhez hasonlóan a Nemzeti Alaptantervben is műveltségi területek szerepelnek, a Történelem pedig az Ember és társadalom műveltségi terület része. A korábban érvényes NAT-ban is megtalálhatók voltak az elsajátítandó kompetenciák, a jelenlegi azonban ismét tartalmaz ismereteket, konkrét témaköröket.
2. A szabályozás lényegesen változott: a kerettanterv funkcióját jelentős mértékben feljebb, a NAT szintjére helyezték, ezért minden eddigi Nemzeti Alaptantervtől alapvetően különbözik az itt előírt ismeretek mennyisége (a közműveltségi tartalmak részletezettsége). Mivel megadják a tananyag felépítésének logikáját, továbbá leírják az ismeretanyag számottevő részét, jelentősen csökken az iskolák és a pedagógusok szakmai szabadsága. Ezzel a Történelemtanárok Egylete nem ért egyet.
3. A Történelemtanárok Egylete elfogadhatatlannak tartja, ezért tiltakozik az ellen, hogy a Nemzeti Alaptanterv (különösen az általános iskola 5–8. évfolyamára előírt tematikában) a történelmet túlnyomórészt politikatörténétté szűkítve tárgyalja, azon belül pedig a „nagy” történelmi személyiségek (királyok, szentek), továbbá a háborúk és csaták történetévé egyszerűsíti. Joggal tartunk attól, hogy ha nem a széles értelemben vett, a művelődés-, mentalitás-, társadalom- és gazdaságtörténetet is megfelelő arányban tartalmazó tematikát követjük, akkor olyan történelmi nézőponthoz fordulunk vissza, amelyet a tudomány és a számos ország történelemtanítási gyakorlata évtizedek óta meghaladott.
4. A tananyag tematikája és mennyisége sajnálatosan kényszerpályát ír elő. Ismét a kétkörös, kronologikus tanítás a kötelező, vagyis az érettségiző diákok kétszer tanulják a teljes történelmet az őskortól napjainkig. Pedig az új NAT nagyszerű alkalom lehetett volna arra, hogy az általános iskola felső tagozatának tananyagbeosztása a hagyományos, kevésbé célszerű megközelítés helyett – az életkori sajátosságokat messzemenően figyelembe véve – tematikus, hosszsmetszeti témákon keresztül szeretesse meg a tárgyat, megfelelő időt hagyva a beszélgetésre, szerepjátékokra, vitára. A NAT túlrészletezett kronologikus témáiban leírt közműveltségi tartalmak miatt illúzióvá, értelmetlenné válik az 5–8. évfolyamon a (szakmailag kiválóan leírt) ismétlődő/visszatérő és hosszsmetszeti megközelítés.
5. A NAT által előírt tematika, megközelítés minden iskolában kötelező. A konkrét ismeretanyag túlzott bősége miatt a módszertani szabadság csak elméletileg adott, s ezt a problémát a kerettanterv sem oldja meg. Ugyanis a kerettanterv fejlesztési követelményeinél szereplő példák alkalmazásával még elméletileg megtörténhetett volna a váltás a valódi kompetencia alapú oktatásra. Ugyanakkor a korszakhatárok megváltoztatása nem járt együtt a korábban előírt ismeretanyag jelentős csökkentésével, így az elvégzendő tananyag mennyisége olyan mértékben növekedett, amely lehetetlenné teszi a forrásalapú és a diákok tevékenységére épülő történelemoktatást. A NAT-ra épülő kerettanterv alapján minden órára új „lecke” elsajátíttatására kényszerülünk, emiatt a gyakorlatban a hagyományos módszerek kerülhetnek újra előtérbe.
6. A NAT fejlesztési feladatai többnyire korszerűek. A visszatérő/ismétlődő és hosszsmetszeti témák teljes mértékben támogatandók.

7. Messzemenően támogatjuk a gazdasági és pénzügyi nevelés korábbinál jelentősebb mértékű hangsúlyozását. Ugyanakkor a kerettantervi előírások olyan konkrét ismeretek megtanítását várják el, amelyek nem tartoznak egy történelemtanár kompetenciájába. Elvárható-e például, hogy az erre fel nem készített történelemtanárok professzionálisan tanítsanak monetáris politikát vagy munkajogot?

8. Az erkölcsstan meggyőződésünk szerint adott témához, tárgyhoz kötve tárgyalható. Ezt jellegzetes keresztantervi elemnek tartjuk, ezért nem külön tárgyként való tanítását tartjuk helyesnek, hanem tárgyalását valamennyi tárgyba beépíteni javasoljuk. Az erkölcsre való nevelés alapvetően a család feladata, ugyanakkor ebben megvan az iskola teendője is.

*

Előzmény (2012. márc.1.): <http://tte.hu/allasfoglalas-a-2012-as-nat-vitaanyagrol/>

IV. Észrevételeink a kerettantervről

A Történelemtanárok Egylete véleménye a kerettanterv Történelem, társadalmi és állampolgári ismeretek című részeiről a korábbi állásfoglalásai felhasználásával. Ugyanis a korábbiakban leírt véleményünket a kerettanterv alapkonceptiójáról most is érvényesnek tartjuk, ezért megismételjük a 2012. október 25-i állásfoglalásaink legfőbb elemeit, amelyeket kiegészítettünk az azóta felhalmozott tapasztalatok alapján. Ugyanakkor a kerettantervvel kapcsolatban is örömeinkre szolgál, hogy a korábbi állásfoglalásainkban megfogalmazott konkrét kritikánk egy részét beépítették a kerettanterv végleges változatába.

1. **Örömeinket fejeztük ki**, hogy a kerettanterv készítői elfogadták a Történelemtanárok Egylete, valamint a Történelemtanárok Országos Konferenciája több éve képviselt szakmai álláspontját, így a **8. és 12. évfolyam tananyaga az 1945. évtől kezdődik**. Ebből adódóan a korábbi évfolyamok korszakhatárait is változtatni kellett.²
2. **Helyeseltük, hogy továbbra is kiemelten fontosnak tekintik a kompetenciafejlesztést.**
3. **A 2016. október 8-án általunk rendezett konferencia is megerősítette: különösen fontos a gazdasági ismeretek árnyalt bemutatása. Régóta képviseljük azt az álláspontot, hogy lényeges a társadalmi és állampolgári ismeretek tanítása is**, de nem a történelem tanórák óraszámának a terhére, azaz erre többlet időkeretet kellett volna biztosítani. (Lásd: <http://tte.hu/a-toertenelemtanarok-26-orszagos-konferenciajanak-allasfoglalasa/>)
4. Gondot okoz ugyanakkor, hogy a **forrásközpontúság és kompetenciafejlesztés nagyon időigényes munka**, különösen akkor, ha problémás egy diákközösség szövegértési képessége. **A kerettanterv ezzel kevésbé számol**. Emiatt fennáll annak

² Mivel a korszakhatárok változtatása nem járt együtt a kötelező ismeretanyag jelentős csökkentéssel, napjainkra a történelem szinte taníthatatlanná és tanulhatatlanná vált. Ez jelenlegi rendszerben feloldhatatlan probléma.

a veszélye, hogy **az ismeretek elsajátítása/átadása mellett³ nem marad elegendő idő a szintén előírt kompetenciafejlesztésre.**

5. **Több következtelenség, maradt a kerettantervben.** Például bekerült az általunk korábban hiányolt általános választójog fogalma (a 9–12. évfolyamon), de maradt egy furcsa interpretáció a fejlesztési célok között, meglepő módon egyenesen ebből eredeztetve a szélsőségeket: *„A politikai jogok kiterjesztése több országban a szociális demagógia felerősödésével járt, így utat nyitott a szélsőséges elemek hatalomra kerülésének, amelyek diktatórikus rendszereket vezettek be.”* A példák bővíthetők.⁴
6. A hiányolt elemekkel nem egyszerűen bővítendő a közreadott anyagok, hanem **a meglévő terjedelem belső arányait kell korrigálni.** Például a kerettanterv végleges változata bővítette az életmóddal kapcsolatos témákat. Azonban a legtöbbször úgy, hogy ún. ismétlődő/visszatérő és hosszmetzeti témaként jelezte. Kérdéses azonban, hogy ezek a beemelt témák bekerülhetnek-e a tanórára, ha a kerettantervi tematika amúgy is megtaníthatatlan.
7. **Az egész tanterven végighúzó problémák, hogy nem egyértelmű, mi a követelmény.** A problémát az okozza általában, hogy nincsenek összhangban a témakörök, a fejlesztési követelmények példái és a lexikai ismeretek, ami elbizonytalaníthatja a tanárt abban, hogy mi a követelmény. Pontosan mi tartozik egy-egy kerettantervi témához? A fejlesztési követelmények példái miatt a lehető legtágabban is lehet/kell értelmezni, s így lényegében kronologikusan végig kell rohanni a történelmen? Ugyanakkor a megkívánt konkrét adathoz szűkebb a kör. Példa: a (9–12. évfolyamon) görög történelemnél nincs görög-perzsa háború témaként (ellenben általános iskolában van), csak *Athéni demokrácia*, ugyanakkor a példánál szerepel *„a görög-perzsa háborúk hőseinek áldozatvállalása”*, s mindehhez egyetlen adat sem tartozik. Vagy, az egész egyetemes középkorból a következő személyek nevét kell tudni: Karolingok, Nagy Károly, Justinianus, Mohamed próféta, Aquinói Szent Tamás, Gutenberg, és bekerült a végleges változatba VII. Gergely. Változatlanul nincs nevesítve német-római császár és az investitúraháború fogalma, de témakörbe (*„A középkori egyház és az uralkodói hatalom Európában”*) mégis beletartozik? Hasonló a helyzet a keresztes háborúval. Vagy, nincs konkrétan százéves háború, de van: *„Egy történelmi oknyomozás megtervezése. (Pl. Jeanne d'Arc életútja és halála.)”*, mindez a *„Nyugat-Európa válsága és fellendülése a XIV-XV. században”* témakör részeként ismerendő?

³ A tapasztalatok alapján esetenként az adott ismeretanyag megtanítása is szinte megoldhatatlan helyzet elé állítja a tanárokat.

⁴ További példák: A középiskolai kerettantervben (9-12. évfolyam) minden korszaknál szerepel a migráció fogalma, míg az etnikum csak a kora újkori magyar történelemnél jelenik meg először, majd ez kimarad. Felvilágosodás és a polgárosodás koránál (1849-ig) megjelenik az antiszemitizmus és az ökumenikus gondolkodás. Az összes előforduló női szereplő: 3 uralkodó (Erzsébet, Viktória és Mária Terézia) és Kéthly Anna és Thatcher (sic), így például problémás a többször is szereplő emancipáció megértése. Pontosan mit kezdjünk ezekkel a fejlesztési követelményekkel: *„A Horthy korszak politikai antiszemitizmusa valamint a kultúra és tudomány területén elszenvedett veszteség közötti kapcsolat feltárása”*, vagy *„Átlátja, hogy a modernizációs kényszer nyomán alakult ki közéletünkben a ma is meglévő »magyar gondolat« és »szabad gondolat« szembenállása.”*

8. **Nem minden esetben kellően átgondoltak egyes metodikai megoldások.** Példa: a kerettanterv az **informatika** jelentős részét az egyes szaktárgyakhoz kívánja helyezni, ennek ellenére a történelem egyes részeiben alig vannak erre utaló követelmények, példák (az 5–8. évfolyamon csak az információgyűjtés, ismeretszerzés jelenik meg). Szaktárgyunk pedig kimondottan alkalmas erre (pl. netes hivatkozások alkalmazása, szakmailag megbízható oldalak keresése, kiválasztása, forráskritika a neten stb.). Megjegyezzük, hogy ennek tanítására (pl. a gazdasági ismeretekhez hasonlóan) fel kell készíteni a történelemtanárokat.

Lásd (2012. október 25.): <http://tte.hu/a-tte-allasfoglalasa-a-kerettantervvel-kapcsolatban/>

V. A Történelemtanárok (27.) Országos Konferenciájának ajánlása⁵

1. A készülő NAT kialakításakor vegyék figyelembe a következőket:

a. a NAT-ban megjelenő **ismeretanyag mennyiségét igazítsák a tanulók és tanárok számára ténylegesen rendelkezésre álló tanórák számához**, az otthoni tanulásra fordítható időhöz, és ahhoz az elváráshoz, hogy a tananyag feldolgozása felkészítsen a felnőttkori csapatmunkára, a projektmunkákra, az egész életen át tartó tanulásra. Számoljanak azzal, hogy ezek a módszerek időigénye nagyobb, mint a frontális óravezetésé⁶.

b. a kibontakozó negyedik ipari forradalom várható szükségleteit:

1) A Digitális Oktatási Stratégiában megjelenített célkitűzések jelenjenek meg a szabályozókban, legyenek ezzel összhangban, a DOS tükröződjön mind a NAT, mind a kerettantervek, mind az érettségi vizsgaszabályzat elvárásaiban.

2) Az új NAT vegye számításba a Z⁷ generáció pszichológiai és IKT eszköz használati sajátosságait, tanulási jellemzőit.

3) Az iskolákba kerülő tankönyvek felépítése és feladatai segítsék elő a DOS célkitűzéseinek megvalósítását: kerüljön nagyobb hangsúly a forráskritikára, a projektmunkára, az egyéni kutatómunkára.

4) A DOS-ban leírtak szellemében, a 21. századi kihívásoknak és igényeknek megfelelően, a diák és a tanár munkájának megkönnyítése érdekében már rövid távon meg kell teremteni, hogy **minden tankönyv legyen digitálisan elérhető és letölthető** (pdf) formátumban. Hosszabb távon **valódi digitális tananyagok** kialakítása szükséges.

c. Azt tapasztaljuk, kevésbé hatékony, hogy mind általános, mind középiskolában az őskortól napjainkig végigtanítjuk a történelmet. Javasoljuk, kezdődjék meg az általános iskolai

⁵ Az ajánlást 2017. október 14-i dátummal adta ki a Történelemtanárok (27.) Országos Konferenciája, melynek itt a NAT-ra vonatkozó részét idézzük.

⁶ Ennek érdekében szakítsanak azzal, hogy először általános iskolában kell megtanítani a „teljes” történelmet, majd középiskolában ismét. Alapvetően újragondolandó az általános iskola feladata. Ennek megfelelően kell megalkotni az általános iskolákra érvényes NAT-ot, majd a kerettantervet.

⁷ Sőt, a Z generáció nyomában járnak az Alfa generáció jelenleg még alsó tagozatos tagjai is.

történelem kerettanterv érdemi újragondolása a tanulók életkori sajátosságainak figyelembevételével.

A fentiek miatt is fontosnak tartjuk, hogy **minden lényeges szakmai kérdés esetében már a kormányzati koncepcióról is kérje ki az érintett pedagógus szakmai szervezetek véleményét a Minisztérium, illetve annak háttérintézménye.** Kezdeményezze azt is, hogy ezek a **civilszervezetek delegáljanak szakértőt** a szabályozók kialakításának tárgyalási folyamatába.

(...)

Lásd: <http://tte.hu/a-tortenelemtanarok-27-orszagos-konferenciajanak-ajanlasi/>

* * *

Bízunk benne, hogy figyelembe veszik szakmai elemzésünket, álláspontunkat.

Budapest, 2017. 10. 31.

A Történelemtanárok Bizottmánya nevében:
Miklósi László